

MEDLINGSSAMORDNING VID UNGDOMSBROTT I STOCKHOLMS STAD

VERKSAMHETSRAPPORT

1. Inledning

Bakgrund

Varför medling vid brott

Syftet med medling mellan brottsoffer och gärningsman är att minska de negativa konsekvenserna av ett brott. Det sker bland annat genom att gärningsmannen får ökade insikter om sitt handlande och om offrets situation och måste ta ett ansvar för dessa. För brottsoffret ger medling möjlighet att bearbeta händelsen, få upprättelse och en möjlighet att återupprätta självkänslan för att själv kunna ta ett ansvar för sitt liv. Medling har också ett sekundärt brottsförebyggande syfte; få ungdomar att inse brottslighetens konsekvenser i sina liv och att hindra dem att begå återfall i kriminalitet. Av medling finns goda erfarenheter från en rad andra länder, bland annat Norge där medling sedan flera år har ingått som naturligt inslag i rättsprocessen och varit tillgänglig i landets samtliga kommuner.

Medling sker i bägge parterns intresse och är ett frivilligt möte mellan en person som begått ett brott och den person som drabbats av brottet. Mötet sker med en opartisk medlare och ger möjlighet för parterna att tillsammans diskutera det inträffade. Oftast föregås detta möte av ett förmöte där parterna träffar medlaren enskilt. Detta är av stor vikt för att medlingen ska kunna genomföras på ett strukturerat sätt och ge ett resultat där båda parter känner sig nöjda med medlingen.

Brottsförebyggande rådet har formulerat följande syften med medling som metod:

- Brottsförebyggande arbete; kan förebygga att ungdomar begår fler brott
- Brottsoffer kan få upprättelse och möjlighet att återta kontrollen
- Pedagogisk insats; visar för ungdomar hur man kan hantera en konflikt
- Återupprätta den unges heder; ger den unge chansen att stärka sin icke-kriminella identitet
- Ger möjlighet att visa ånger
- Demokrati/delaktighet; båda parter ges en möjlighet att delta i behandlingen av brottet. Inte bara en fråga för jurister och andra experter.
- Avlastar rättssystemet för mindre allvarliga brott

Prioriterade brott för medling är:

- Brott mot person – misshandel, olaga hot, personrån, ofredande och väskryckning
- Egendomsbrott – stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel och skadegörelse

Medling grundar sig på teorin om reparativ rättvisa. Enligt denna teori ska ledstjärnan för rättssystemet vara försoning och konfliktlösning snarare än straff. Den huvudsakliga skadan vid brott är att människor och relationerna dem emellan blir skadade, inte att regler och lagar bryts. Ansvar för att hantera konsekvenserna av brottet ska i första hand överlåtas till parterna själva och det närsamhälle de ingår i. Reparativ rättvisa ska i första hand ses som en rättighet för brottsoffret och inte ett instrument för att förändra gärningspersonen, vilket kan ses som ett nytt sätt för samhället att reagera på brott.

Under en vanlig rättsprocess i ett brottsmål möts parterna normalt bara under själva rättegången. Där finns oftast inget eller litet utrymme för parterna att beskriva sina tankar och känslor kring brottet, vilka konsekvenser brottet haft, hur man mår efteråt och annat som parterna ofta känner behov av att uttrycka. Gärningspersonen får inte heller stor chans att komma till insikt om vad hans eller hennes handlingar verkligen åsamkat den brottsutsatte, mer än materiellt. Vid medling skapas en möjlighet för parterna att gemensamt reflektera över det som hänt och hur det har påverkat dem själva och den andre.

Medling i lagstiftningen

Medling för unga lagöverträdare har funnits i lagstiftningen sedan den 1 juli 2002 då *lagen om medling vid brott (2002:445)* trädde i kraft. Denna lag har haft karaktär av en ramlag och har inte innehållit något obligatorium för kommunerna att erbjuda medling. De flesta kommuner i landet har trots det byggt upp någon typ av medlingsverksamhet. I flera fall har detta möjliggjorts genom att mindre kommuner har samarbetat. Brottsförebyggande rådet har haft uppdraget att stödja uppbyggnad av medling i kommunerna genom att anordna utbildningar och dela ut ekonomiskt stöd.

Även *Lagen om särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964:167) (LuL)* innehåller en bestämmelse om medling:

”Om någon som inte fyllt arton år och är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas. Av underrättelsen skall det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling.”

Medlingens roll i kommunerna kommer att stärkas väsentligt i och med att nya lagbestämmelser för medling vid brott kommer att träda i kraft från den 1 januari 2008. I maj 2006 beslutade riksdagen om ett antal ändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare enligt regeringens proposition 2005/06:165 *”Ingripanden mot unga lagöverträdare”*. Det övergripande syftet med lagändringarna är att utveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare så att det tydligare än i dag inriktas på att motverka fortsatt kriminalitet. Lagändringarnas huvudsakliga innehåll är följande:

- Påföljden *överlämnande till vård inom socialtjänsten* byter beteckning till *ungdomsvård* och får en avgränsning genom att den unge, för att överlämnas till vård, skall ha *ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd*.

- *Ungdomstjänst* införs som en självständig påföljd för lagöverträdare under 21 år och blir obligatorisk för kommunerna att administrera .
- *Varning*. Om den unge i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne skall åklagaren få besluta att den unge meddelas varning.
- Socialtjänstens insats ”kontaktperson” vidareutvecklas. En *särskilt kvalificerad kontaktperson* skall kunna tillsättas om den unge är i behov av särskilt stöd och vägledning.
- *Medling* skall finnas tillgänglig i hela landet. Kommunerna åläggs att sörja för att medling med anledning av brott kan erbjudas i fall där gärningsmannen är under 21 år. Om detta införs en bestämmelse in i Socialtjänstlagen 5 kap. 1 c §:

”Kommunen skall sörja för att medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon under 21 år”

De nya lagbestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2007 förutom bestämmelsen om medling som kommer att träda i kraft den 1 januari 2008.

Medling är inte heller i den nya lagstiftningen någon påföljd. Den ersätter varken polisutredning eller domstolsförhandling men kan i vissa fall beaktas inom ramen för det straffrättsliga systemet, bland annat kan den utgöra skäl för åklagarens beslut om åtalsunderlåtelse. Vid bedömning om åtalsunderlåtelse skall särskilt den unges vilja att medverka vid medling beaktas. Medling kan även ingå som en åtgärd i den vårdplan som socialnämnden upprättar avseende den unge och kan således ingå i påföljden ungdomsvård. Åldersgränsen för gärningsmannen höjs i den nya lagstiftningen till 21 år. Vissa grövre brott och brott inom familjen är undantagna. Målsättningen med att stärka medlingens roll i det juridiska systemet är att den skall användas i större utsträckning för unga lagöverträdare. Brottsförebyggande rådets uppdrag att stödja medlingsverksamhet samt svara för vissa frågor om metodutbildning och utbildning fortsätter till slutet av år 2007. Efter den 1 januari 2008 övergår detta uppdrag till Socialstyrelsen.

2. Medling för unga lagöverträdare i Stockholms stad – organisation och nuläge

I dag är verksamheterna med stöd för unga brottsoffer och medling väl utbyggda i Stockholms stad. Inom vart och ett av de tre polismästardistrikt som täcker Stockholms stad finns stödcentra för unga brottsoffer och medling. Stödcentrum för unga brottsoffer som startade år 1999 vid ungdomsroteln vid City polismästardistrikt finns i dag vid sex polisstationer. Medlingsverksamheten för unga lagöverträdare startade vid Citypolisen år 2002 med en heltidsanställd medlingssamordnare vid ungdomsroteln. Söderorts polismästardistrikt fick sin medlingssamordnare i oktober 2003 (i polishuset i Västberga) och Västerorts polismästardistrikt i augusti 2006 (i polishuset i Solna). Huvudprincipen har varit att medling företrädesvis erbjuds och genomförs där brottet utreds. Mellan verksamheterna finns dock inga vattentäta skott varför man i vissa fall kan göra undantag från denna regel. Målet är framför allt att medling kan erbjudas oavsett var den unge hör hemma i Stockholms stad.

Medlingsverksamheten har från starten tillhört och utvecklats inom Preventionscentrum Stockholm – Precens. Den är nära knuten till Stödcentrum för unga brottsoffer inom enheten

och kompletterar denna verksamhet. Utvecklingsarbetet har från början skett i nära samverkan med polismyndigheten, åklagarmyndigheten och stadsdelsförvaltningarna. Verksamhetsidén bygger framför allt på att polisen ställer lokaler till förfogande utan kostnad för staden, medan Stockholms stad har arbetsgivaransvaret. Finansieringen av verksamheten har delvis skett genom verksamhetsbidrag från Brottsförebyggande rådet.

Medlingssamordnarna har under projekttiden arbetat med att ta fram gemensamma riktlinjer och rutiner för medlingsverksamheterna i respektive område. Målet är att riktlinjerna ska fungera på samma sätt i hela Stockholms stad. Ett stort antal möten och utbildningar för den egna personalen och samarbetspartners har anordnats. Förutsättningarna för de tre projektens utveckling har varit något olika men idag har samtliga väl inarbetade rutiner för arbetet. Kontinuerliga träffar anordnas med både polisen, åklagarna och representanter för stadsdelsförvaltningar i det egna upptagningsområdet.

I dag har samordnarna stadsdelsförvaltningarnas mandat för medling inom sina upptagningsområden. Under våren 2007 nådde man vid chefsamrådsmöten – där även Precens medverkade – en överenskommelse inom samtliga delområden om att den samordningsmodell som upparbetats i de tre polismästardistrikten skall utnyttjas av stadsdelsförvaltningarna. Modellen innebär samtidigt att de stadsdelsförvaltningar som vill arbeta med medling, exempelvis som ett inslag i konsekvensprogram eller som en fristående verksamhet, kan fortsätta med detta. Medlingssamordnarnas uppgift blir då att förse dessa verksamheter med ärenden för medling. Med Stödcentrum för unga brottsoffer har medlingsverksamheten ett intimt samarbete som medverkar till att ärenden tas hand om skyndsamt och på ett professionellt sätt.

Rutinerna vid medling

Det praktiska arbetet med medling bygger på ett nära samarbete med polisens ungdomsutredare, i första hand vid ungdomsroteln (City) och vid ungdomsgrupperna (Söderort och Västerort) som har i uppgift att utreda de flesta ungdomsbrotten inom sina respektive områden. Detta samarbete är också förutsättning för att kunna erbjuda alla aktuella ungdomar medling samt för att utveckla verksamheten.

En av medlingssamordnarnas arbetsuppgifter är att bygga upp en stab med medlare som är tillgängliga för verksamheten, utifrån såväl geografiska behov såväl som individbehov. Samordnarna själva ansvarar för en del av medlingarna, en del genomförs av tjänstemän vid stadsdelsförvaltningarna. En del av medlingarna lämnas till frivilliga lekmannamedlare. Dessa får ett arvode för sina uppdrag.

Flödesschemat för ett vanligt medlingsärende kan se något olika ut beroende på ärendets art; huvudsakligen är dock schemat för ett vanligt ärende som följande:

- När polisen förhör en misstänkt gärningsperson som begått brott mot person och erkänner brottet eller delaktighet i detta blir han eller hon samtidigt informerad om medlingsverksamheten; om att den finns och vad medling innebär samt att medlingssamordnaren kommer att kontakta vederbörande. Polisen noterar gärningspersonens inställning till medling i förundersökningsprotokollet så att informationen i ett tidigt skede går även till åklagaren.
- I samband med målsägandeförhör lämnas information om medling även till målsäganden.
- Medlingssamordnaren tar kontakt med gärningspersonen och även med föräldrarna ifall gärningspersonen är under 18 år samt bestämmer tid för ett sammanträffande.

- I de fall då samordnaren själv inte tar ansvaret för medlingen utses en annan lämplig medlare. Medlaren stämmer av förutsättningarna och gör en bedömning om det är lämpligt att genomföra medling. Om så är fallet och gärningspersonen har ställt sig positivt kontaktas den brottsutsatte som också erbjuds ett separat förmöte.
- Under förmötena informeras båda parter om hur medlingen går till och om de regler och förhållningssätt som gäller. Det är först efter förmötet som den enskilde bestämmer om deltagande i medlingsmötet. Ett noggrant förarbete i samband med förmöten är i många fall tidskrävande men är av största vikt för en lyckad medling. Ibland efter förmöten görs bedömning att medling i ärendet inte är lämplig.
- Medlingssamordnaren kontakter aktuell åklagare för samråd om rätt tidpunkt för medling. Även socialtjänsten vid aktuell stadsdelsförvaltning underrättas om att medling planeras.
- Samordnaren ser till att ärendet återkopplas till polis, åklagare och eventuellt till berörd stadsdelsförvaltning.

Besöksstatistik, antalet klienter, typ av ärenden

Utvecklingen av verksamheterna har skett i olika takt med olika startdatum varför det är svårt att skapa en jämförbar ärendestatistik för samtliga medlingsverksamheter. Under tiden från den 1 januari 2006 till den 30 juni 2007 genomfördes sammanlagt 60 medlingar. Antalet förmöten var sammanlagt 278. Av dessa var 161 möten med gärningspersonen och 117 med målsäganden. Den vanligaste brottsrubriceringen var misshandel, följt av stöld och rån. Av samtliga ungdomar var cirka 82 procent hemmahörande i Stockholms stad. Av gärningspersonerna var 84 procent hemmahörande i Stockholms stad och av de brottsutsatta 79 procent. Av dem som deltog i medling var den yngsta 12 år och den äldsta 21 år. Medelåldern var cirka 16 år.

De erfarenheter man hittills fått av medlingsverksamheten har till övervägande del varit positiva; detta gäller även de ungdomar som har deltagit i medling. Under 2004 och 2005 skickade samordnaren i City ut en uppföljningsenkät till samtliga ungdomar som deltagit i medling. Svar lämnades av 23 gärningspersoner och 28 målsägare. Innehållen i svaren var kortfattat följande:

- 90 procent ansåg medlaren hade varit opartisk, resterande 10 procent anmälde att de inte kunde svara på frågan.
- 92 procent ansåg att medlingen hade ägt rum på en trygg plats.
- 90 procent ansåg att de hade känt sig trygga med medlaren.
- 94 procent ansåg att deras upplevelse av händelsen behandlades tillräckligt.
- 78 procent ansåg att medlingen hade varit en bra eller mycket bra lösning för dem.
- 75 procent ansåg att deras förväntningar på medlingsmötet stämde.

Fortsatt arbete med medling och framtida utvecklingsbehov

Verksamheterna med Stödcentrum för unga brottsoffer och medling bör ses som en del i stadens aktiva brottsförebyggande arbete som drivs i samverkan med andra myndigheter, framför allt polisen. I polisens arbete är brottsoffren en prioriterad fråga men polisen behöver brottsoffrens aktiva medverkan i brottsutredningar.

Arbetet med medling har i Stockholms stad kommit i gång på ett bra sätt; metoder i det praktiska arbetet och samverkan med andra myndigheter har utvecklats kontinuerligt. Fortfarande finns dock några problemområden som kräver en lösning. Polisens höga ärendebelastning och bristande resurser är bland de viktigaste faktorer som har begränsat

ärendetillförseln vilket är samtliga medlingssamordnares erfarenhet. Exempelvis är det vanligt förekommande att när en eller flera parter i ett ärende önskar medling är detta inte möjligt att inleda med anledning av att polisens förundersökning inte har påbörjats. Antalet ärenden där gärningsmannen är under 15 år har också varit oväntat litet varför utbildningsinsatser riktade mot stadsdelsförvaltningarnas ungdomshandläggare planeras till hösten 2007. Målet är att handläggarna oftare än i dag skall fråga om de aktualiserade ungdomarnas inställning till medling.

Förutsättningarna för att betydligt kunna öka antalet medlingar kan dock anses vara goda. Ett riktmärke är utvecklingen från medlingsverksamheten i City där verksamheten har funnits längst. Ärendetillförseln och antalet genomförda medlingar har fördubblats varje år sedan starten år 2002. En rimlig uppskattning är att antalet genomförda medlingar blir minst 150 i hela staden när medlingsverksamheterna är fullt utbyggda och de nya lagbestämmelserna har trätt i kraft.

För att öka volymen av medlingsbara ärenden i Stockholms stad är det av stor vikt att aktivt fortsätta utveckla förankringen hos samarbetspartners som kan vara relevanta för verksamhetens utveckling; polisen, åklagarmyndigheten, stadsdelsförvaltningarna och även andra, exempelvis brottsofferjourerna i Stockholm. Samordnarna har även en viktig uppgift i att hålla sig uppdaterade och sprida kunskap om nationell och internationell forskning inom området samt eventuella förändringar i lagstiftningen. Med större kunskaper om syftet med lagen om medling ökar också möjligheterna att få fler intresserade av att bli engagerade i medlingsverksamhet.